

N:o 43.

Ankom till Riksd. kansli den 19 mars 1901, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af till förra hospitalshemmanet 1 mantal Hede n:o 1 hörande andel i delar af samfälligheterna »Kinna qvarn» och »Utvidgning vid Kinna qvarn och såg samt en 40 fot bred plats på båda sidor ån».

(I. A.)

Kongl. Maj:t har, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden af den 8 februari 1901, uti en samma dag aflåten, till statsutskottet remitterad proposition (n:o 49) föreslagit Riksdagen medgifva,

dels att den till förra hospitalshemmanet 1 mantal Hede n:o 1 i Kinna socken och Marks härad af Elfsborgs län hörande andel af ett till samfälligheterna »Kinna qvarn» och »Utvidgning vid Kinna qvarn och såg samt en 40 fot bred plats på båda sidor ån» hörande, å en inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sammanställd »öfversigtskarta öfver Viska-ån mellan Ginkalunda kraftstation och fäbron» närmare angifvet område om 3 hektar 56,4 ar med tillhörande vattenfall i Viskan finge för en köpeskilling af minst 4,200 kronor å offentlig auktion försäljas under vilkor,

att, sedan köpeskillingen blifvit till landtränteriet inbetald, andelen finge af köparen tagas i besittning vid utgången af för hemmanet Hede

n:o 1 nu löpande arrendeperiod den 14 mars 1913 eller dessförinnan å tid, hvarom köparen kunde med hemmanets nuvarande arrendator öfverenskomma, samt

att, derest sådan öfverenskommelse träffades, köparen skulle, utan något bidrag från kronan, till arrendatorn årligen erlægga den godtgörelse, som borde tillkomma honom för mistning af andelen,

dels ock att köpeskillingen för ifrågavarande andel finge, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark.

Af ofvanberörda statsrådsprotokoll inhemtas, att vid laga skifte å alla egorna till Kinna by och utmarken till Kinna sockens skogslag afsatts för samtliga hemmanen i nämnda by och det i Kinna socken jemväl belägna förra hospitalshemmanet Hede n:o 1, om ett mantal frälsesäteri, såsom samfälligheter dels ett vid Viskaån beläget område om 44 ar 33 kvadratmeter, benämndt »Kinna qvarn», dels ock ett vid samma å beläget område om 3 hektar 55 ar 77 kvadratmeter, benämndt »Utvidgning vid Kinna qvarn och såg samt en 40 fot bred plats på båda sidor ån», bestående dessa områden af i allmänhet 11,88 meter (40 fot) breda landremсор å ömse sidor om ån, sträckande sig från en nedanför Kinna qvarn belägen vägbro, i skifteshandlingarna kallad »fäbron», uppför vattendraget till Ginkalunda qvarnområde, beläget å vestra stranden på omkring 1,450 meters och å den östra på omkring 1,540 meters afstånd från »fäbron», allt räknadt efter åns medellinie.

På ringa afstånd från sagda bro vore på åns vestra strand Kinna qvarn belägen, och hörde till qvarnen en tvärs öfver ån sig sträckande dam, omkring 95 meter ofvan bron.

Dessa samhälligheter ansåges till $\frac{17}{18}$ tillhöra Kinna by och till $\frac{1}{18}$ hemmanet Hede.

Sedan från båda samfälligheterna för Kinna qvarns behof undantagits två områden om sammanlagdt 43 ar 70 kvadratmeter, belägna mellan fäbron och en tvärs öfver ån 30 meter ofvanför förenämnda qvarndam dragen gränslinie, å en af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uppgjord »öfversigtskarta öfver Viskaån mellan Ginkalunda kraftstation och fäbron», af hvilken öfversigtskarta ett aftryck finnes statsrådsprotokollet såsom bilaga litt. B bifogadt, betecknad med *f—f*, återstode af den förstnämnda samfälligheten 22 ar 65 kvadratmeter och af den sistnämnda 3 hektar 33 ar 75 kvadratmeter, eller tillhopa ett område om 3 hektar 56 ar 40 kvadratmeter.

I en till Kongl. Maj:t ingifven ansökning hade nu direktören

Joh. Erikson å Rydboholm — med förmälan att han af samtliga egarne af hemmanen i Kinna by, enligt ansökningen i styrkt afskrift bifogadt köpebref, förvärfvat de till hemmanen hörande $17/18$ af sistberörda område om 3 hektar 56,4 ar med tillhörande vattenfall i Viskan, samt att han hade för afsigt att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af t. f. distriktschefen vid väg- och vattenbyggnadskåren C. H. Öhnell år 1898 upprättadt, med tillhörande kartor ansökningen vidfogadt »förslag till sammanförande af vattenfall i Viskaån närmast ofvanför Kinna qvarn» uppföra en dambyggnad och verkställa åtskilliga andra anläggningar för tillgodogörandet af den till nyssberörda område hörande vattenkraften i Viskan — anhållit, att Kongl. Maj:t måtte meddela honom tillstånd att till det pris, som han enligt omnämnda köpebref erlagt för hvar och en af berörda, från enskilde jordegare inköpta adertondelar af området, eller 3,000 kronor, få af kronan inköpa den till hemmanet Hede n:o 1 hörande återstående adertondelen af samma område med tillhörande vattenfall i Viskan.

Till stöd för denna ansökning hade sökanden anført, bland annat, att båda delegarne uti ifrågavarande vattenfall, kronan och sökanden, icke kunde utan olägenhet för hvarandra begagna sin rätt till detsamma, äfvensom att, då den till hemmanet Hede hörande andelen af fallet ej vore större än nyss nämnts samt samfälligheternas långsträckta och smala form icke tillåte uppförandet af byggnader å desamma, något sjelfständigt tillgodogörande af den till sistnämnda, på långt afstånd från fallet belägna hemman hörande vattenkraften icke under några förhållanden för detsamma syntes kunna ifrågasättas.

Efter erhållen remiss hade domänstyrelsen inhemtat och med eget utlåtande af den 26 januari 1900 öfverlemnadt öfver berörda ansökning afgifna yttranden af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län, domänintendenten i länet, vederbörande kronofogde, arrendatorn af hemmanet Hede samt Örby och Kinna kommuner.

Af dessa hade kronofogden och egendomens arrendator förklaradt sig icke hafva något att erinra mot bifall till ansökningen, den sistnämnde dock under förbehåll, att han komme i åtnjutande af den ränta, som kunde uppkomma å köpeskillingen.

Enligt protokoll, förda vid extra kommunalstämmor den 30 januari 1899 med Örby socken³ och⁴ den 18 derpåföljande februari med Kinna socken, hade båda dessa kommuner tillstyrkt bifall till ansökningen, dock under hänvisning till ansökningen bilagda utdrag af protokoll vid kommunalstämmor med socknarna, hållna under år 1896 i anledning af en af sökanden hos domänstyrelsen då gjord ansökning att få

inköpa ifrågavarande område, enligt hvilka protokoll kommunerna påyrkat att, på grund af ett af generalskan Elisabeth Agnes von Alten Bockum upprättadt testamente samt Göta hofrätts dom den 23 november 1717, kommunernas fattiga måtte få åtnjuta afkastningen af köpeskillingen.

I sitt afgifna yttrande hade domänintendenten förordat bifall till ansökningen, under hemställan tilllika, att afseende ej måtte fästas vid arrendatorns yrkande om tillgodonjutande af räntan å köpeskillingen, synnerligast som den i hans arrendekontrakt omnämnda Kinna qvarn funnes i behåll och enligt uppgift ej komme att undergå någon förändring, hvarför inkomsten för hemmanet icke på något sätt genom afsöndringen blefve förminskad.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande hade i sitt yttrande anfört, att kronans andel i vattenfallet, såvidt af handlingarna inhemtades, ensam för sig icke vore af någon större betydighet eller kunde med fördel användas samt att det ifrågasatta köpet, utan att på något sätt förorsaka skada vare sig för hemmanet Hede eller för andra närliggande hemman, deremot, om hela vattenfallet komme att egas af en driftig affärsman, skulle i väsentlig grad fördelaktigt inverka på ortens industri. På grund af det anförda hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande till ansökningen tillstyrkt bifall.

För egen del hade domänstyrelsen upplyst, att förra hospitals-hemmanet Hede n:o 1 med tillhörande andel af Kinna qvarn blifvit genom styrelsens kontrakt den 28 april 1892 på arrende upplåtet under 20 års tid från den 14 mars 1893 mot ett årligt arrendebelopp af 1,350 kronor, hvilket arrende numera genom styrelsens resolution den 21 april 1899 öfverlåtits från förre arrendatorn Samuel Larsson till dennes son E. W. Larsson.

Vidare hade af styrelsen anförts, att hemmanets andel uti ifrågavarande område med tillhörande vattenrätt i Viskan icke syntes kunna för något kronans omedelbara behof användas samt att, enligt hvad af handlingarna framginge, någon skada icke komme att tillfogas vare sig hemmanets del i Kinna qvarn eller hemmanet i öfrigt, men att deremot genom den ifrågasatta försäljningen ett industriellt ändamål skulle tillgodoses; och hade domänstyrelsen på grund häraf förklarat sig icke hafva något att erinra mot bifall till ansökningen, förutsatt dock, att kronan i köpeskillning tillförsäkrades ett belopp, som fullt motsvarade andelens på ett tillförlitligt sätt uppskattade värde; och hade styrelsen med stöd af det anförda hemställt, att den till hemmanet Hede n:o 1 hörande andel af ifrågavarande lägenhet med tillhörande vatten-

fall i Viskan måtte till sökanden med eganderätt upplåtas emot en köpeskilling, som på sökandens bekostnad bestämdes i den ordning, som i kongl. förordningen den 14 april 1866, angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, funnes föreskrifvet.

Beträffande Örby och Kinna kommuners yrkande att de fattiga derstädes måtte, på uppgifven grund, få åtnjuta afkastningen af köpeskillingen, hade domänstyrelsen, med hänvisning till Kongl. Maj:ts dom i sak mellan bemälda kommuners fattigvårdsstyrelser, å ena, samt Kongl. Maj:t och Kronan, å andra sidan, den 25 januari 1881, ansett, att kommunerna saknade allt fog för det af dem sålunda framställda anspråk.

På grund af remiss hade härefter väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrifvelse den 19 december 1900 i ärendet afgifvit utlåtande och dervid fogat förenämnda öfersigtskarta, hvilken sammanstälts efter *dels* för berörda af C. H. Öhnell år 1898 upprättade förslag till sammanförande af vattenfall i Viska-ån närmast ofvanför Kinna qvarn, *dels ock* en af kommissionslandtmätaren A. H. Öhrwall år 1896 öfver omförmälda, vid laga skifte å egorna till Kinna by m. m. afsatta två samfälligheter upprättad, handlingarna jemväl åtföljande karta jemte beskrifning.

I sitt utlåtande hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhållit, bland annat, att af ärendet tillhörande handlingar framginge, att ifrågasatta samfälda landområden ofvan den å nyssnämnda öfersigtskarta med *f—f* betecknade gränslinien mot det för Kinna qvarns behof undantagna området hade en areal af 3 hektar 56,4 ar samt utgjordes af afrösningsjord, genom graderingen reducerad till en uppskattad areal af omkring 29,8 ar, att beträffande strömfallet, derest vid lågvatten vattendraget afstängdes nattetid och verkens drift samtidigt inställdes, i öfrigt borde kunna påräknas en jemn vattentillgång af 5,2 kubikmeter i sekunden, att från nämnda gränslinie till första ofvanliggande vattenverks, Ginkalunda kraftstation, afloppsmynning, punkten *e* å öfersigtskartan, höjdskilnaden i vattendraget vore 21,1 meter, att uppgift saknades om höjden å fallen i ån mellan eller invid de samfälda landremorna ofvan samma mynning, hvilka fall med undantag af det, som deraf tillkomme Stämmemads och Ginkalunda qvarn och sågplatser, borde anses ingå i det nn ifrågasatta köpet, under förutsättning att ej genom aftal eller beslut den ofvanför nämnda mynning uppkommande, med de samfälda landområdena förenade vattenkraften öfvergått till Ginkalunda kraftstation, för hvilken densamma nu tillgodogjordes, samt att, under sagda förutsättning, till de i ansökningen afsedda delarna af

samfälligheterna enligt ofvanberörda till grund för den af styrelsen upprättade öfversigtskartan liggande handlingar borde höra:

1:o) hälften af vattenkraften å sträckan mellan de med *a* och *b* å öfversigtskartan betecknade punkterna samt motsvarande landremsa å östra stranden,

2:o) hela vattenkraften å sträckan mellan punkterna *b* och *c* samt motsvarande landremsor å båda stränderna,

3:o) halfva vattenkraften å sträckan mellan punkterna *c* och *d* samt motsvarande landremsa å östra stranden,

4:o) hela vattenkraften å sträckan mellan punkterna *d* och *e* med landremsor å båda stränderna, samt

5:o) hela vattenkraften med landremsor å sträckan mellan punkten *e* och berörda gränslinie *f—f*.

Vidare hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anført, att i 5 § af kongl. förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880 hinder ej syntes möta mot sådan utbrytning ur de ifrågavarande samfälligheterna af den hemmanet Hede deri tillkommande lott, att vattenkraften delades, ej efter vattenmängd utan efter fallhöjd, och så, att sagda lott uttoges exempelvis närmast ofvan gränslinien *f—f* samt att derinvid uttoges den på samma lott belöpande andelen af landområdena. Sträckte sig vattenrätten endast mellan punkterna *f* och *e*, komme det utbrutna fallet att få 1,17 meters höjd; vore vattenrätten åt sammfälligheterna bibehållen ända upp till punkten *a*, blefve det utbrutna fallets höjd större.

Styrelsen hade, i brist på vattendragsstatistik, saknat medel att tillförlitligt bedöma storleken af den vid Kinna med säkerhet påräkneliga vattentillgången i Viskan, men af redogörelsen för de hydro-metriska arbeten, som verkstälts af statens landtbruksingeniör H. Steinmetz, jemförd med kända nederbördsförhållanden, hade styrelsen ansett sig kunna såsom sannolikt antaga, att så länge ej genom åreglering eller annat medel i någon mån utjemnats variationen i den naturliga vatten- eller krafttillgången, vattentillgången kunde nedgå så lågt, att ej fullt 3 kubikmeter i sekunden vore med någon grad af visshet städse påräkneliga, hvilket förhållande ej jäfvades af den i handlingarna förefintliga uppgiften, att genom dämning under viss tid per dygn äfven vid lågvatten kunde under återstående del af dygnet påräknas ända till 5,2 kubikmeter i sekunden. Vid ett fall af 1,17 meters höjd motsvarade förstnämnda vattentillgång omkring 35 effektiva hästkrafter och den sistnämnda omkring 60 hästkrafter, och ökades effekten ungefär i samma förhållande som fallhöjden. Ehuru det samfällda landområdet genom

sin form, och belägenhet vore delvis användbart såsom tomt för vattenverk, motsvarande hela den samfälda vattentillgången, endast under förutsättning, att utmed detta kunde förvärfvas landområde för sammanläggning med det, som kunde af det samfälda tillgodogöras, kunde dock vattenverk, afsedt för ifrågavarande adertondels kraftbelopp fullt rymmas å med hänsyn härtill vald tomtplats af den storlek, som skulle motsvara samma adertondel i samfälda landområdena ofvan linien $f-f$.

Styrelsen, som ansett, att ett afslag å framställningen antagligen icke skulle omöjliggöra lämplig användning af sagda lott såsom särskild lägenhet, hade dock icke velat ifrågasätta att så skulle ske, enär det knappast kunde anses lämpligt att utan särskild anledning under statsverket bibehålla en så liten lägenhet som den här beräknade.

Vidare hade styrelsen beräknat, att ifrågavarande lott, under förutsättning att samfälligheternas vattenrätt ej sträckte sig längre upp efter vattendraget än till Ginkalunda kraftstations afloppsmynning, punkten e å öfversigtskartan, borde i vatten och land ega ett värde af 4,200 kronor, motsvarande 120 kronor för vatten med land till en effektiv hästkraft. Sträckte sig vattenrätten ända till punkten a , ökades lottens värde proportionellt mot fallhöjden, eller med 200 kronor per meter af samfällighetens fallhöjd ofvanför e , reducerad med hänsyn dertill, att ofvan denna punkt till samfälligheten antagligen måste räknas endast hälften af vattenkraften för sträckorna $a-b$ och $c-d$. Med framhållande, hurusom försäljningspriset icke syntes kunna bestämmas, förr än afgjort vore, huru långt vattenrätten sträckte sig, men att, derest priset skulle bestämmas i den ordning, som föreslagits af domänstyrelsen, hinder ej syntes möta att i sammanhang dermed få afgjord den sväfvande frågan rörande vattenrättens omfång, hade styrelsen slutligen, då det påtagligen skulle vara förenadt med olägenhet för statsverket att bibehålla den ifrågavarande lotten och af dess försäljande ej kunde uppstå olägenhet för Kinna qvarn, derest dess rätt till dämning tryggades, i allo biträdt domänstyrelsens förslag.

I en genom Kongl. Maj:ts befallningshafvande infordrad skrifvelse hade sökanden förklarat sig villig att för ifrågavarande lägenhetsandel erlægga det densamma af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen enventuelt åsatta värde 4,200 kronor.

I likhet med de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, ansåge departementschefen skäl ej föreligga för kronan att såsom en särskild lägenhet bibehålla dess andel i nu ifrågavarande, till samfälligheterna »Kinna qvarn» och »Utvidgning vid Kinna qvarn och såg samt en 40 fot bred plats på båda sidor å» hörande område om 3 hektar 56,4 ar

med tillhörande vattenrätt i Viskan, utan syntes för kronan förmånligast att, om antagligt köpeanbud å nämnda andel erhöles, densamma försälja.

Såsom af det ofvan anförda framginge, hade sökanden nu förklarat sig villig att för sagda andel erlægga en köpeskillning af 4,200 kronor, motsvarande det af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, under förutsättning att den samfälligheterna tillkommande vattenrätt i Viskan ej sträckte sig längre upp i vattendraget än till Ginkalunda kraftstations afloppsmyning, andelen åsatta värde och ej obetydligt öfverstigande det pris, sökanden erlagt för öfriga andelar i området; och syntes detta anbud vara af beskaffenhet att icke böra lemnas obeaktadt. Af den i ärendet förebragta utredning framginge emellertid ej, huruvida icke den samhälligheterna tillkommande vattenrätten egde något större utsträckning, än styrelsen sålunda förutsatt. Visserligen kunde anses gifvet, att, äfven om så skulle vara förhållandet, värdet å kronans obetydliga andel i vattenrätten derigenom icke skulle kunna beräknas afsevärdt högre, än nu skett, men ansåge departementschefen denna ovisshet i allt fall utgöra ett ytterligare skäl för kronan att, på sätt myndigheterna föreslagit, icke omedelbart antaga det nu gjorda köpeanbudet. På samma gång gjorde likväl ovissheten i nämnda afseende det af myndigheterna förordade tillvägagåendet för bestämmandet af köpeskilligens storlek mindre lämpligt.

Uppenbart vore nemligen, att, derest värdet af kronans andel i samfälligheterna skulle kunna bestämmas i den ordning, åberopade kongl. förordning den 14 april 1866 föreskrefve, dessförinnan måste vara fullständigt utredt, huru långt den samfälligheterna tillkommande vattenrätt sträckte sig. Att emellertid, såsom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tänkt sig, öfverlemnna frågan om vattenrättens omfång till afgörande i sammanhang med en i nyssnämnda ordning företagen värderingsförrättning kunde icke gå för sig. Föranstaltande åter af en särskild utredning i ämnet skulle otvifvelaktigt medföra omgång och kostnad, som det knappast funnes skäl för kronan att underkasta sig. Med hänsyn till dessa förhållanden och då, efter hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhållit, den möjlighet ingalunda vore utesluten, att den kronans andel tillkommande vattenrätten skulle kunna med fördel sjelfständigt tillgodogöras af annan än egaren till öfriga andelar, ansåge departementschefen, att kronans fördel bäst tillgodosåges, om genom utbudande å auktion af dess andel utröntes, huruvida ej högre köpeskillning än den af sökanden erbjudna kunde erhållas.

På grund af hvad i ärendet förekommit anser utskottet lämpligt, att kronans andel i ofvannämnda samfälligheter varder afyttrad; och då det af Kongl. Maj:t föreslagna försäljningssättet synes vara egnadt att bäst främja statsverkets intresse, hemställer utskottet,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 19 mars 1901.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.

Öfversigtskarta
öfver
VISKA-ÅN
mellan Ginkalunda kraftstation
och fäbron.

Skala 1:800000

